

Az értékek

Az állat fizikai tere

- Érzéki modalitások- programozott reakciók
- Látás, hallás, szaglás, tapintás, egyensúlyozás
- Központban: az állati egyed túlélése
- A legalkalmasabb megmaradása, szaporodása
- Távolodás/kerülés/távolságtartás (-)
- Közeledés/keresés/ közeltartás (+)

„Isten halott”

- Érzéki világ- a fizikai tér
- Érzékfeletti világ- a metafizikai tér
- „Nem valami véghetetlen Semmiben tévelygünk?”
- Az ember a Semmi helytartója
- A felszólítás, a keresés. „Az üres körzet arra szólít fel, hogy újból betöltsük, s az onnan eltűnt Istent mással pótoljuk.

Az ember metafizikai tere

- Érzéki modalitások-kulturális programozás
- Szaglás, látás, hallás, tapintás, egyensúlyozás---
--érzékefeletti jelentések
- (kéj) öröm és (fájdalom) bánat
- Központban: a csoport túlélése/harc a többi csoporttal
- Az érzékelhető sztenderdizálása: kulturális jelentések (relevanciák)
- Igaz, szép, jó, hasznos, erős/hatalmas, üdvözítő,
- Versenyző /alternatív jelentések
- Globalizáció (univerzalizáció ?)

Érték és nyelv

- Heidegger: „A nyelv a lét háza” (denotáció és konotáció)
- F. Heider (a nyelv magában foglalja a naív pszichológiát)
- + és – motivációk megfogalmazása)
- Beszéd mint cselekvés (perlokúció, illokúció)
- „akarom”, „akarjuk”-”nem akarom”, „nem akarjuk”
- „vágyom” „vágyjuk”,-„undorodom”, „irtózom”, „undorodunk”, „irtózunk”
- „kívánom”, „kívánjuk”-„nem kívánjuk”

Mik az értékek?

- „Az értékfogalom egyesíti az emberi viselkedést vizsgáló összes tudomány nyilvánvalóan sokféle érdeklődését.” (Rokeach, 1973)
- Az értékek nézetek, melyek elválaszthatatlanul kötődnek az érzelmekhez, nem racionális eszmék.
- Az értékek motivációs erővel rendelkeznek. Kívánatos célokra vonatkoznak, melyeket az emberek el akarnak érni.
- Az értékek túlmutatnak az egyes cselekvéseken és helyzeteken. Elvont célokat képviselnek. Az értékeket elvontságuk különbözteti meg a normáktól, attitűdöktől, melyek rendszerint specifikus cselekvésekre, tárgyakra, helyzetekre vonatkoznak.
- Az értékek irányítják a cselekvések, politikák, emberek és események kiválasztását. Mérce és kritérium szerepet töltenek be. Az értékek fontossági sorrendbe állíthatók. Az egyes egyéneket jellemzi, hogy miként sorolják fontosság szerint sorba az értékeket. A hierarchikus felépítés egyben megkülönbözteti az értékeket a normáktól és az attitűdöktől.
- Az értékek hidat képeznek az egyén és a társadalom között. Integrálják a személyiséget, s integrálják a társadalmat.

Értékek relativitása

- „Miért ölsz meg engem?”
- -”Hogy-hogy? Hát nem a folyó másik oldalán laksz? Barátom, ha ezen az oldalon laknál, gyilkos lennék, és igazságtalanságot követnék el, ha most így megölnélek, de mivel a másik parton laksz, vitéz katona vagyok, és ez így helyes.” (Pascal, Gondolatok. 293)

Érték-tér

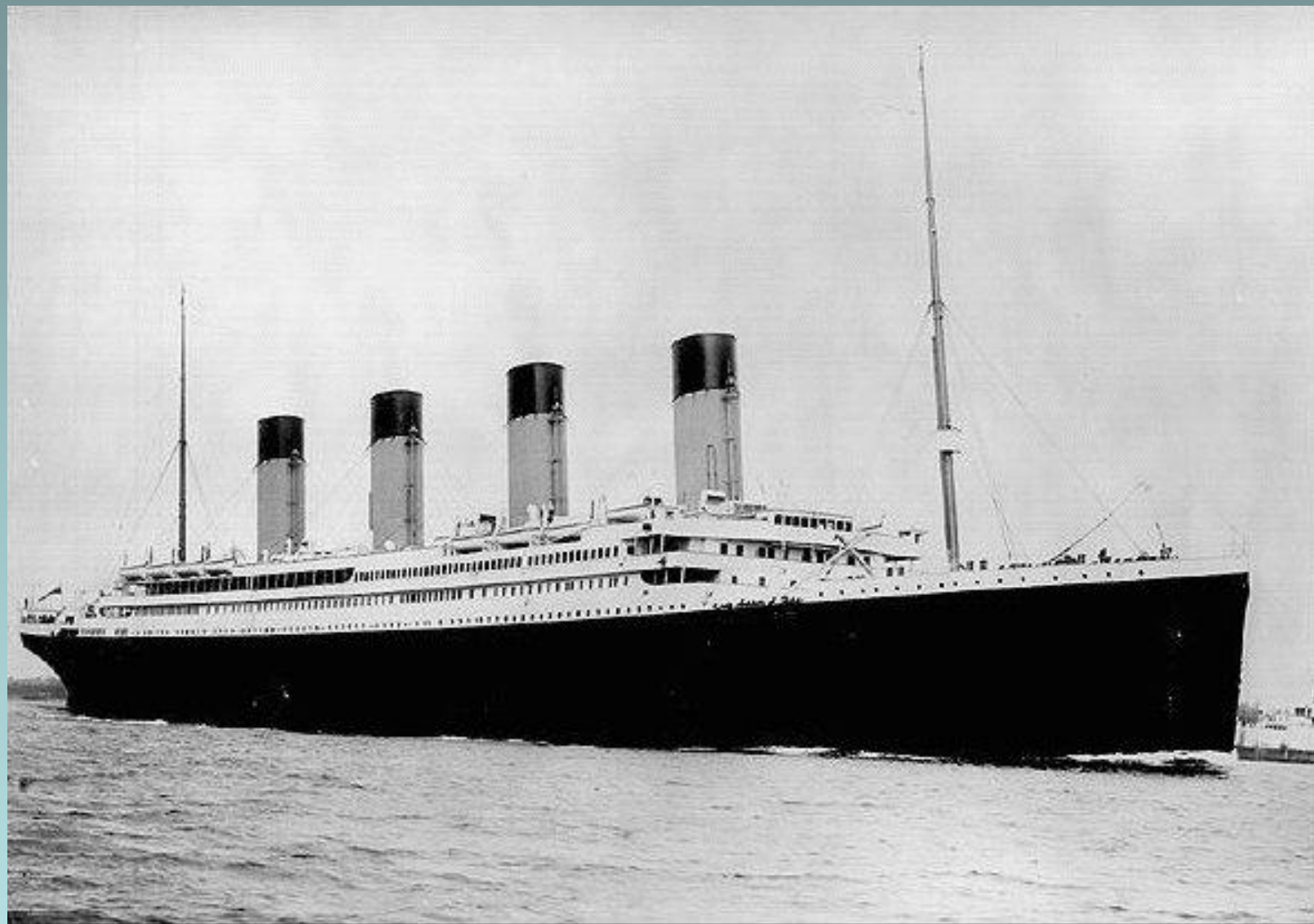
- Jó és Rossz
- Szép és Rút
- Hasznos és Káros
- Igaz és Hamis
- Erős és Gyenge
- Üdvözítő és Kárhozatos

Szuverenitás

- Választás
- Lényegi akarat („mi”)
- Választó akarat („én”)
- Racionalizáció
- Kognitív immun-rendszer (egyensúly-keresés disszonancia-redukció, inkongruencia visszaállítás)
- Ex-communicatio

Az érték-kutatás dilemmái

- Bizonyosság az értékekben---
verifikálhatatlanság
- Rejtőzés---kifejeződés
- Objektivitás- szubjektív működés
- Érzéki ----érzékefeletti (az érték=szem-pont)
- Egyesít-szétválaszt

A süllyedő Titanic utasainak értékválasztása

- Adolf Dyker kis zacskót adott át feleségének, két aranyórával, két gyémánt gyűrűvel, egy zafír aranylánccal és 200 svéd koronával.
- Miss Edith Russel muzsikáló játékmalacot vitt magával. Az agyagállat 'macis' táncdalt csilingelt, ha meghúzták a farkát.
- Stewart Collett, egy fiatal teológia hallgató, másodosztályú utas, csak a Bibliáját vette magához.
- Norman Campbell Chambers revolvert és iránytűt vágott zsebre, mint aki kannibálok közé készül.
- Lawrence Beesley könyvekkel tömte meg viharkabátjának zsebeit.
- Johnson hajópincér most már egészen más fejleményeket várt, mint egy belfasti visszautazást, ezért 4 narancsot dugott zubbonyába.
- Mrs Dickinson Bishop 1100 dollár értékű ékszert hagyott kabinjában, és visszaküldte férjét, de nem az ékszerekért, csak a muffjáért

Isten meghalt. Éljen Isten?

- Isten megölése (az ölés mint transzformatív aktus)
- Az érzékfeletti elenyészése (Heidegger) a világ varázstalanodása (Weber)
- Minden érték átértékelése (Nietzsche)
- Az érzékfeletti megüresedett körzete arra szólít fel, hogy újból betöltsük, a megölt Istent mással pótoljuk
- Az értéktételezés új elve nem lehet többé az érzékfeletti élettelen világa

Az élet él és élni akar

- Az élet lényege: növekedés, javulás, bővülés (minőség forradalma)
- A puszta fennmaradás= hanyatlás
- A puszta növekedés (társadalmi rák)
- Sehol sem lehetséges növekedés, ahol nem marad fenn eleve valami biztos és fokozható állag
- Az érték a fennmaradási, fokozódási-növekedési feltételek szempontja

A hatalom akarása

- Akarunk valamit, ami nincs, de lehet (s kell, hogy legyen, az érték-szemponyjából nézve)
- Az akarat túllép önmagán
- A hatalom eszközei az értékek (amennyiben a fokozódás-növekedés feltételeit megállapítják, a fennmaradást rögzítik)
- A hatalom akarásaként elgondolt létezés szükségképpen érték-tételezés (örök visszatérés)

Legfőbb érték

- Az akarat olyan környezetet teremt, mely számára biztonságos, tartós
- Igazság: ama környezet tartóssága, melyből kiindulva a hatalom akarhat
- Igazságosság: mint egy olyan messzire tekintő hatalom funkciója, mely tovább lát a jó és rossz kicsiny perspektíváin, vagyis az előny szélesebb horizontjával bír, azzal a szándékkal, hogy fenntartsa Valamit, ami **több** mint ez vagy az a személy

Az embert felülmúló ember

- Nem holmi kiváltságlevél az önkényes tobzódáshoz
- A Föld feletti uralom (a természettől való elszabadulás)
- Az ember felülmúló ember nem lép Isten helyébe. A hely, ahova az embert felülmúló ember akarata eljut, a **szubjektivitás**
- Az érték nem engedi a létet annak lenni, amiként van

Érték-tagadás

- Anómia (visszahúzódás, ritualizáció, konformizmus, bűnözés, lázadás-forradalmárkodás)
- Társadalmi válság- értékválság
a korábbi szerkezet már nem működik, az új még nem működik (bizalmatlanság, barbarizmus, cinizmus, ressentiment)

Kritika (reform és forradalom)

Érték-atrófia

- Koncentrációs-Megsemmisítő tábor (Kein Warum)
- Kábítószeres hatás
- Társadalom-alattiság (underclass)
- Társadalmon kívüliség (stigmatizáltak, bűnözők, elmebetegek)

Értékek, tesztek

Allport-Lindzey-Vernon

Dimenzió

Érték

elmélet

igazság

gazdaság

haszon, gazdagság

esztétika

szépség, művészi harmónia

társadalom

emberi kapcsolatok

politika

hatalom, befolyás

vallás

a világ mint egész meg-
értése

Rokeach

Cél -értékek

igaz barátság
érett szerelem
önbecsülés
boldogság
belső harmónia
egyenlőség
szabadság
öröm
társadalmi elismerés
bölcesség
megváltás
családi biztonság
nemzeti biztonság
teljesítmény-érzés
szépség
segítőkézség
kényelmes élet
izgalmas élet

Eszköz-értékek

vidámság
ambíció
szerelem
tisztaság
önuralom
képesség
bátorság
udvariasság
becsület
képzelet
függetlenség
értelem
széles látókörűség
logika
engedelmesség
világbéke
felelősség
megbocsátás

Schwartz

1. **Ön-irányítás.** Független gondolkodás és cselekvés: alkotás, választás, felfedezés
2. **Ingerlés.** Izgalom, újdonság, kihívások keresése
3. **Hedonizmus.** Élvezet, érzéki kielégülések keresése
4. **Teljesítmény.** Személyes siker társadalmi mércéknek megfelelő kompetencia bizonyítása által
5. **Hatalom.** Társadalmi státusz és presztizs, emberek és erőforrások fölötti uralom
6. **Biztonság.** Biztonság, harmónia, a társadalmi szerkezet, a kapcsolatok és az én szilárdsága
7. **Konformitás.** Másokat sértő és bántó, a társadalmi várakozásokat és normákat zavaró cselekvések, hajlamok, ösztönzések visszafogása
8. **Hagyomány.** Tisztelet, elkötelezettség és elfogadás a hagyományos kultúra és vallás iránt
9. **Jóakarát.** A saját csoport tagjainak jólétének növelése és fenntartása.
10. **Univerzalizmus.** Megértés, méltánylás, türelem mások jólétének és a környezetnek a védelme.

Dimenziók

megtartás

biztonság, hagyomány

konformitás

teljesítmény

univerzalizmus

Ön-kiterjesztés hatalom

Kilépés önmagunkból

hedonizmus

jóakarát

ingerlés

hedonizmus

ön-irányítás

nyitottság a változásra

Magyarázó változók

- **Életkor** (idősek a biztonságot, fiatalok a hedonizmust, ingerlést, ön-irányítást, univerzalizmust részesítik előnyben)
- **Nem** (férfiak a hatalmat, nők a jóakaratot részesítik inkább előnyben)
- **Iskolai végzettség** (magasabb iskolai végzettség, erősebb elköteleződés az univerzalizmus iránt)
- **Történeti-kulturális háttér** (Nyugat-Európa, Közép-Kelet-Európa, Kelet-Európa)

Isk. végz. és értékek

Isk.végz. (n=34 760)

Önirányítás	.19
Ingerlés.	.16
Hedonizmus.	.08
Teljesítmény.	.14
Hatalom.	.02
Biztonság.	-.20
Konformitás.	-.22
Hagyomány.	-.22
Jóakarát.	-.04
Univerzalizmus.	.06

A szociológiai érték-kutatás

- Reprezentatív minták/Antropológiai kutatások
- Ismétlődő adatfelvételek
- Világ/Európa
- Érték-operacionalizációk
- Rokeach (cél-és eszköz értékek)
- Varga K. (ideál-típusok)
- Váriné (esetek)
- Schwartz (önkép-idealizációk)
- Inglehart (WVS)
- Hofstede (koll-ind, masc-fem, kockázat, hatalom)

Németek és magyarok Baranyában

• Öröklés	egyenlő rész	törzsöröklés
• Termelés	önellátás	árutermelés
• Munkamegosztás	nemek szerint	képesség szerint
• Kereskedés	nem adnak el	piac, rugalmasság
• Design	szépség	hasznosság
• Reprezentálás	pompa	egyszerűség
• Megjelenés	cifra	szerénység
• Szórakozás	ünneplés	spórolás
• Evés	változatosság	egyhangúság
• Házassodás	exogámia	endogámia
• Etika	mulatás	szorgalom, munka
• Érdeklődés	változatosság	tanulás, önképzés
• Önprezentáció	lenézés	kihasználás

Magyarok és értékek

<u>1982</u>	<u>1992</u>	<u>2003</u>	<u>2008</u>
• béke	béke	család	család
• család	család	béke	boldogság
• haza	jólét	boldogság	jólét
• boldogság	boldogság	jólét	béke
• munka	haza	harmónia	harmónia
• jólét	harmónia	barátság	barátság
• megbecsülés	szabadság	haza	szerelem
• szabadság	barátság	szerelem	haza
• harmónia .	egyenlőség	önérzet	munka
• önérzet	önérzet	munka	élvezet
• barátság	munka	szabadság	önérzet
• egyenlőség	megbecsülés	megbecsülés	szabadság
• szerelem	bölcsesség	bölcsesség	változatosság
• élvezet	szerelem	élvezet	bölcsesség
• változatosság	élvezet	változatosság	megbecsülés
• bölcsesség	változatosság	egyenlőség	egyenlőség
• szépség	szépség	szépség	szépség
• üdvözülés	üdvözülés	üdvözülés	üdvözülés

Devianca-Értékek

	RM	ALK	HJL.1	HJL.2
• Biztonság	0.8	0.0	0.4	0.2
• Altruizmus	0.5	0.1	0.4	0.3
• Univerzalizmus	0.4	0.9	0.7	0.5
• Autonómia	0.3	0.5	0.8	0.6
• Tradíció	0.1	-0.2	-0.1	-0.2
• Hedonizmus	0.1	0.5	0.0	0.3
• Teljesítmény	-0.2	-0.7	0.0	0.0
• Konformitás	-0.4	-0.8	-0.7	-1.0
• Hatalom	-0.8	-1.4	-1.2	-0.6
• Kockázatváll.	-0.9	-0.3	-0.3	-0.4

Irodalom

- Hankiss, E. 1977. Érték és társadalom. Budapest:Gondolat
- Heider, F. 2003. A személyközi viszonyok pszichológiája. Budapest:Osiris (47-63.)
- Heidegger, M. (1943) Nietzsche mondása: Isten halott In Rejtekek. Budapest: Osiris. 2006. 183-232.
- Rosta, G. Tomka, M. (szerk.) 2010. Mit értékelnek a magyarok. Az Európai Értékrend Vizsgálat 2008-évi magyar eredményei. Budapest:OCIFE Magyarország.
- Váriné Szilágyi Ibolya, 1987. Az ember, a világ és az értékek világa. Budapest:Gondolat